

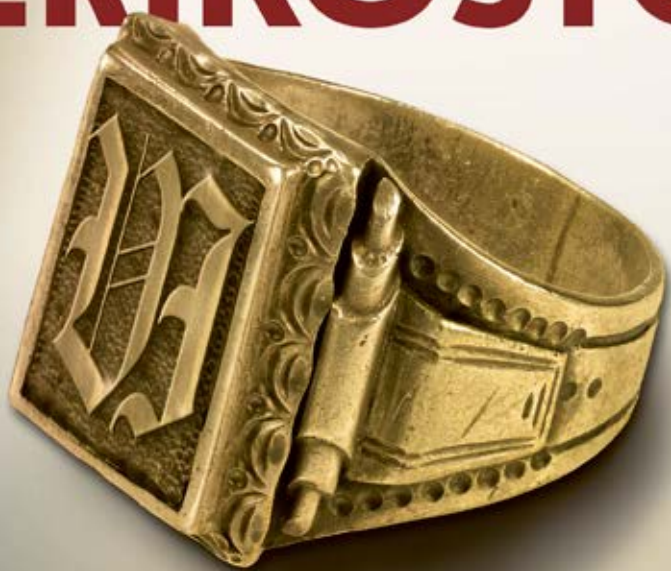
VARTTI ISBERG

RAMI MÄKINEN

OMOS "OPA" OKOH

MUSTALAISJOHTAJAN ELÄMÄ

VERIKOSTO

JOHNNY
Kniga

VARTTI ISBERG

RAMI MÄKINEN & OMOS "OPA" OKOH

VERIKOSTO

MUSTALAISJOHTAJAN ELÄMÄ

JOHNNY KNIGA
HELSINKI

© Vartti Isberg, Rami Mäkinen, Omos Okoh ja Johnny Kniga 2024

Johnny Kniga

An imprint of Werner Söderström Ltd

ISBN: 978-952-362-091-9

Painettu EU:ssa

SISÄLLYS

Prologi	7
Väkivallan historia	11
Rikollisen synty	47
Vankilan kovettama	73
Brandbergenin neloismurha	103
Verikosto	141
Syyntakeeton	173
Kuin isä ja poika	210
Mustalainen Mäntyniemessä	235

PROLOGI

KUN ON TEHNYT SELLAISIA TEKOJA KUIN KÄPPYRÄ oli tehnyt, ei voi pysytellä tuntemattomana Tukholmassa. Päinvastoin, hän oli hyvin tunnettu. Poliisit tunsivat hänet, kadulla hänet tunnettiin, mustalaiset tiesivät hänet. Jopa ulkomaalaiset tunsivat Käppyrän.

Minusta oli aina ollut käsittämätöntä, miten Käppyrä pystyi elämään tekojensa kanssa. Ilmeisesti varsin hyvin. Ympäristö sen sijaan ei ollut sujut hänen kanssaan. Hänet rekisteröitiin ja huomattiin, minne ikinä hän menikin. Häntä kavahdettiin.

Heräsin aamulla tavallista aikaisemmin. Aamun tunnelma oli outo. Minun oli tarkoitus lähteä käymään Tukholman ulkopuolella Eskilstunassa, mutta joku sisälläni sanoi, että ei Vartti, ei tänään. Älä lähde Eskilstunaan, vaan hae aseet.

Tunsin tuttua raudanmakua suussa. Se johtuu varmaan adrenaliinista, jokin kemiallinen ilmiö. Ostin lähikaupasta omenoita, minulla oli tapana syödä niitä maun hälventämiseksi. Sitten ajoin huoltoasemalle.

VERIKOSTO

Äänetön neuvoja sisälläni kehotti välttämään huolto-asemaa, jolla yleensä kävin. Menin toiselle asemalle. Tavallisesti tankkasin bensiiniä vain puoli tankillista mutta tällä kertaa otin tankin täyteen.

Jouduin odottelemaan lähes illansuuhun asti. Istuskelin ja join kahvia. Kun puhelin soi, sain aavistamani ilmoituksen. Puhelu tuli 7-Elevenistä.

"Hän on täällä."

"Selvä."

Päätin puhelun lyhyeen ja lähdin. Ilmoitin eräälle sukulaismiehelle, että kun soitan, hakekaa Anja pois.

Sukulainen kysyi, mihin olen menossa. En vastannut. Älä koskaan kerro, mihin menet tai mitä teet. Kysyjästä voi tulla se, joka vasikoi sinut.

Ajoin Tukholmaan päin ja mietin ajaessani, miten hoidan homman. Vastaan tuli kaksi poliisiautoa. Tarkkailin poliiseja peleistä, kun he jäivät taakseni. Jos he vetäisivät ympäri, minun olisi mentävä lujaa.

Autoni oli sinimusta Toyota Supra, kolmilitrainen turbo. Ajan mielelläni kovaa, ja sen takia on korttikin joskus lähtenyt.

Näin peilistä, kun poliisien jarruvalot syttyivät. Ei jumalauta. Poliisiautot kääntyivät suuntaani, laittoivat pillit päälle ja alkoivat lähestyä.

Olin lähteä kiihdyttämään mutta viime hetkillä hillitsin itseni. Poliisit jatkoivat ohitseni ja menivät menojaan. Heille oli tullut jokin ihan muu ilmoitus.

PROLOGI

Sain ajaa rauhassa perille suurkaupungin ytimeen. Määränpääni oli Stockholms Central, Tukholman keskusrautatieasema, kaupunkiliikenteen vilkkain solmukohta Vasagatanilla, kivenheiton päässä Sergelin torilta.

Ajoin pysäköintialueelle, joka tuolloin vuosituhannen alussa sijaitsi aseman vieressä. Etsin katseellani, kunnes havaitsin Käppyrän auton, joka oli parkissa keskusrautatieaseman edessä.

Sen taakse pysäköidyssä toisessa autossa oli jotain outoa ja häiritsevää, mutta en hahmottanut mitä. Karistin ajatuksen mielestäni ja enempää miettimättä nousin autosta.

Lähdin kävelemään kohti Käppyrän autoa.

Tiesin, ettei Käppyrä ole mikään hidas mies ja että hän osaa toimia. Hän oli murhaaja, hänellä oli virittyneet vaistot.

Murhaaja vaistoaasi eri tavalla kuin ihmiset yleensä. Hän tajuaa nopeasti, jos jokin ei täsmää. Hän seuraa ympäristöään, vastaantulijoita ja heidän olemuksia, hän tarkkailee ihmisiä liikkeiden ikkunoiden ja peilien kautta.

Hän on valmiudessa 24 tuntia vuorokaudessa, koska mies, jolla on monta murhaa takanaan, ei elättele harhakuvitelmia. Hänellä on selvä kuva siitä, että oma elämä voi päättyä milloin tahansa.

Jumala oli kääntänyt katseensa palvelijansa puoleen ja nimittänyt minut kuoleman adjutantiksi.

Lähestyin Käppyrän autoa. Tiesin, että hän istuu kuljetajan paikalla ja hänen naisensa viereisellä.

1

VÄKIVALLAN HISTORIA

SANOVAT, ETTÄ ON LOTTOVOITTO SYNTYÄ SUOMEEN, mutta kaikissa kupongeissa ei ole päävoittoa. Ei ainaakaan, jos sattuu syntymään Suomeen mustalaiseksi.

Kupongissa ei ollut edes yhtä lisännumeroa oikein, kun Väinö Bergin ja Anita Isbergin poikalapsi veti ensimmäisen kerran ilmaa keuhkoihinsa 18. kesäkuuta 1964.

Se olin minä, Vartti.

Kaikki suomalaiset ovat tasa-arvoisia, kaikki vain eivät ole yhtä tasa-arvoisia. Mustalaislapselle 1960-luvun Suomi ei tarjonnut samaa tulevaisuudenuskkoa kuin muille. Teollistuvassa maassa ihmiset olivat alkaneet muuttaa maalta kaupunkeihin ja parempiin töihin, mutta mustalaisille oli yhä ja alati tarjolla ylisukupolvista köyhyyttä, kurjuutta ja rotupohjaista halveksuntaa.

Mustalaisten tarinoita ei ole ikuistettu suurmieselokuvaan eikä kansallisoopperoiden librettoihin. Suuri suomalainen kirjallisuus on sivuuttanut ne. Mustalaisten historia on Suomen *black history*, ja historiankirjureita

VERIKOSTO

ovat olleet notaarit ja nimismiehet, raastupien sihteerit ja hovioikeuksien viskaalit, lääninhallitusten irtolaiskortteja täyttäneet virkailijat.

Ensimmäiset mustalaiset tulivat Suomeen Ruotsista 500 vuotta sitten. Silti yhä tänä päivänä mustalaisten keskuudessa tapahtuu asioita ja punotaan juonia, joita *kaajeet* – suomalaiset – eivät näe, kuule tai ymmärrä.

Sain kristillisen kasteen ja mustalaisen nimen. Ehkä kohtaloni oli ennalta kirjoitettu. Kerron teille tarinan siitä, kuinka köyhä mustalaispoika nousi rikollismaailman huipulle, kasvoi neljän mustalaissuvun johtajaksi ja sai maineen pelättynä verikostajana. Tarinan teksti on raakaa mutta se kumpuaa verisestä todellisuudesta.

Sitä ennen tapahtui paljon. Kerron tapahtumista niin hyvin kuin muistan ja siltä osin kuin niistä voi kertoa. Kaikesta ei voi, sillä vasikka en ole.

Tarina alkaa pellon reunalta Vantaalta, jossa vietin varhaisen lapsuuteni.

KUN OLIN PIENI, ASUIMME TALOISSA, JOTKA SIIJAITSIVAT pelloilla Tikkurilassa Simonkallion suunnassa. Jos niitä saattoi edes taloiksi sanoa, sillä mustalaisten asunnot olivat junanvaunuja, hylättyjä rakennuksia tai muita hökkeleitä. Kaikki mustalaiset asuivat samalla tavalla, eikä perheemme asuminen ollut mitenkään poikkeuksellista.

Me pidimme majaa puutalossa, jossa asui monta perhettä. Olimme kaikki sukua keskenämme. Samojen seinien

VÄKIVALLAN HISTORIA

sisällä asuivat mummoni Siikri ja kaikki hänen lapsensa, tyttäret ja pojat, joista yksi oli isäni Väinö.

Elämä oli monenkirjavaa. Talossa oli paljon lapsia, mutta meillä ei ollut mitään sääntöjä. Ei ollut ruoka-aikoja eikä muita rajoja. Ei tarvinnut olla kahdeksalta syömässä tai yhdeksältä nukkumassa kuten tavallisissa perheissä. Aikuiset polttivat tupakkaa ja joivat viinaa. Lapset joivat ja söivät mitä saivat.

Minulla oli valkoinen tukka ja siniset silmät. Niinpä minua haukuttiin suomalaisten pennuksi.

Olin mummoni Siikrin suosiossa. On vaikea sanoa miksi, mutta hän tykkäsi minusta yli kaiken, ja uskon hänen olevan suurin syy siihen, miksi en joutunut kodista ulos jo lapsena kuten veljeni. Rakastin mummoani suuresti. Samoin kuin isäni siskoa Anjaa.

Meitä oli neljä sisarusta. Pikkusiskoni Maarit asui kanssamme kotona, mutta kaksi veljeäni olivat lastenkodissa. Minulla ei ole täyttä selkoa, miksi he sinne joutuivat, mutta olen ymmärtänyt, että isän ja äidin huonon elämän sekä köyhyyden ja kurjuuden takia.

Mustalaisilla ei ollut siihen aikaan välttämättä pysyviä koteja, eivätkä he olleet koulutettuja. Lastenkotiin sijoittaminen ei ollut harvinaista. En muista, missä veljien sijoituspaikka oli, se saattoi olla Lahdessa.

Veljet tulivat elämäni vasta paljon myöhemmin, kun isä oli jo poissa.

Mustalaisilla oli hyvin vähän suomalaisia kavereita. Heitä oli, mutta ei paljon.

VERIKOSTO

Suomalaiset vieroksuivat mustalaisia, mutta yhtä lailla mustalaiset karsastivat suomalaisia. Mustalaiset kohtasivat paljon halveksuntaa, mutta käyttäytyivät myös syrjivästi suomalaisia kohtaan. Suomalaiset olivat yhteiskunnan valtaväestö, mustalaiset vähemmistö. Epäluulo kyti molemmissa. Mustalaisia syrjittiin, mutta eivät hekään halunneet olla suomalaisten kanssa tekemisissä. He sietivät suomalaisten seuraa lähinnä siksi, että näistä hyödyttiin.

Yleensä ne suomalaiset ja mustalaiset, jotka olivat tekemisissä keskenään, olivat laitapuolen kulkijoita kaikki. Rikkaat suomalaiset eivät olleet kanssakäymisessä mustalaisten kanssa. Tai ei siihen aikaan sanottu rikkaat, sanottiin porvarilliset suomalaiset.

Mustalaiset asuivat aina peltojen reunoissa niin, että he erottuivat muista jo asuinsijallaan.

Jos suomalaisia osui kohdalle, he saattoivat kivittää ja huudella. Ei nyt sentään jatkuvasti, mutta toisinaan. Lapsuudenkodistani kivitettiin ikkunoita rikki säännöllisesti.

Muistan yhden kauppareissun. Mummoni Siikri oli menossa ruokakauppaan. En muista ihan tarkkaan kaikkea, koska olin kovin pieni, mutta näin tapahtuman omin silmin.

Mummo oli pukeutunut perinteisiin mustiin vaatteisiin. Ne olivat vanhan ihmisen vaatteet, ei hän mikään nuori nainen ollut.

Hiekkatiellä tuli vastaan suomalainen juoppoporukka, kaksi tai kolme miestä. He olivat tavallisia työläismiehiä

VÄKIVALLAN HISTORIA

likaantuneissa vaatteissa. Varmaan rakennustöissä, koska heillä roikkui puukot vyöllä, mutta selkeästi humalassa he olivat.

He alkoivat kivittää mummoani. He ottivat tien reunasta kiviä ja viskoivat niillä. Samalla he huusivat, että mustalaiset ovat varkaita, ja haukkuivat mummoa kaikilla rumilla sanoilla, joita en viitsi sanoa ääneen.

Siihen aikaan tuollainen oli ihan normaalia.

Kerran, kun olin ehkä kuudesta kahdeksaan vuoden ikäinen, kohtasin polkupyörällä ajaessani kaksi suomalaista miestä. He potkaisivat minua niin, että lensin pyörän päältä pois.

Kun olin maassa, he kävivät kimppuun, heittelivät ja retuuttivat ja syytivät solvauksia. Sitä samaa mitä sai aina kuulla, että mustalaiset eivät ole mitään, mustalaiset pitäisi tappaa, mustalaiset sitä, tätä, tuota.

Pääsin karkuun, mutta kroppa oli naarmuilla ja mustelmia jäi pitkäksi aikaa.

Pikkupoikana käsitykseni suomalaisista oli raaka. Heitä oli aihetta pelätä, eikä heistä tiennyt, mitä he tekevät. He olivat arvaamattomia ja vaarallisia.

Älysin olla jo lapsena tuomatta esiin mustalaisuuttani suomalaisten seurassa, jos he eivät sitä tienneet. Koska minulla oli vaaleat hiukset ja siniset silmät, pystyin sulautumaan.

Yleensä vanhemmat olivat pahimpia, isät ja äidit, eivät niinkään toiset lapset. Minulla oli muutamia suomalaisia poikia kavereina. Jos olimme lapset keskenämme kaikessa

VERIKOSTO

rauhassa, yhtäkkiä paikalle saattoi ilmestyä vanhempia huutamaan mitä vain.

Tai jos menimme kaverin pihaan, hänen isänsä tai äitinsä tuli sanomaan, että saatanan mustalainen, lähde tieheksi. Jos olimme uimassa tai jossain leikkimässä, kaverit eivät uskaltaneet kertoa vanhemmilleen, että olivat kanssani.

Eniten vihaa tuli työläisperheistä. Mitä köyhempää väkeä, sitä hanakammin he syyttivät mustalaisia ja saattoivat sanoa aivan mitä tahansa.

Toisaalta tässä oli kahtiajakoa. Oli alkoholistiperheiden suomalaislapsia, joiden vanhemmat olivat pultsareita ja joilla itsellään oli aivan helvetin vaikeaa. Heidän vanhempansa olivat yleensä paljon myötämielisempiä mustalaisille. Varmaan he jotenkin samaistuivat.

Sitten oli poliisi ja virkavalta, jonka mustalaisviha oli vahvaa. Poliisit olivat häijyjä mustalaispennuille. He kohdistivat väkivaltaa ja aggressiota jopa pieniin lapsiin ja nuoriin poikiin, suoraa haukkumista ja repimistä.

PAHIN PAIKKA MINULLE OLI KOULU. KÄVIN 1970-LUVUN alkupuolella Vantaalla Viertolan koulua, jossa opettaja Leena piti mustalaisista oikein luentoja.

Leena oli noin 40-vuotias. Hänellä oli lyhyt polkkatukka ja hän pukeutui siisteihin vekkihameisiin. Vaatteet olivat vähän kuin lestadiolaisilla ennen vanhaan.

Leena haukkui mustalaisia tuntitolkulla ja piti koko ajan yllä provosoivaa ilmapiiriä.

VÄKIVALLAN HISTORIA

Kun oppitunnilla tuli puhetta hevosista, hän päätti tietenkin kysyä minulta: ”Tiedätkös sinä Vartti, mitä eroa on ravilla ja laukalla?”

Koska hänellä oli aina tapana kertoa mustalaisista vitsejä, vastasin: ”Sinähän sen voit kertoa. Tunnet mustalaiset paremmin kuin minä.”

Leena meni aivan punaiseksi ja vaivautui. Hän oli kuin raivokohtauksen partaalla mutta hillitsi itsensä. Hän olisi nolannut itsensä, koska oli itse esittänyt kysymyksen.

Rasismi koulussa oli ihan eri tasolla kuin nykyään. Jännittävää on, etteivät oppilaat ilmaisseet rasistisuutta juuri lainkaan ennen kuin opettajat ryhtyivät villitsemään heitä. Sen jälkeen olimme maalitauluja.

Minua kiusattiin siitä, että olin mustalainen. Nimenomaan opettajakunta ruokki kiusantekoa. Milloin opettaja kertoi, etteivät mustalaiset osaa lukea, milloin selitti, etteivät mustalaiset käy töissä. Mustalaiset eivät sitä eivätkä tätä.

Kerran kävi niin, että eräs tyttö vastasi opettajalle yllättäen: ”Minun isäni ja äitini ovat töissä.”

Opettaja sanoi siihen, että niin, sinähän oletkin vain puolittain mustalainen.

Tyttö oli lipsauttanut puolimustalaisuutensa vahingossa julki. Oli tavallista silloin ja on tavallista yhä tänä päivänä, että mustalaistaustoja salaillaan. Vältellään mainitsemasta omia mustalaisgeenejä tai ei kerrota lapselle, että tämän ukki oli mustalainen.

Kerran kun piti lähteä kirjastoon, opettaja Leena keksi valheen, että Vartilla on kirjastoon porttikielto, koska olin

VERIKOSTO

muka varastanut sieltä. Mustalaiset kun ovat varkaita, Leena järkeili.

Sanoin siihen, että kyllä minulla on kirjastokorttikin.

”Sinä olet varastanut sen!” sanoi opettaja ja nauratti koko luokkaa.

Pilkkaan lähtivät mukaan etenkin tietyt oppilaat, jotka mielistelivät häntä. Jaana-niminen tyttö oli aina kaikessa kiusanteossa mukana.

Välillä Viertolassa opettajat myös kurittivat oppilaita, kiskoivat tukasta. Yli kaiken pelkäsin erästä opettajaa, jota kutsuttiin nimellä Kurppa.

Hän oli ulkoisesti ihan tavallinen suomalainen mies, pukeutui yleensä suoriin housuihin, siistiin kauluspaitaan ja v-aukkoiseen neuleeseen. Tupakkaa hän kärytti niin, että haju seurasi aina mukana.

Sisäisesti Kurppa ei tainnut olla ihan terve. Hänellä ei ollut pidäkkeitä. Kerran hän hurjasteli autolla koulun pihalla. Ajoi koulurakennusta ympäri vaillo järkeä.

Missään eliittikoulussa emme olleet. Lasten koulu-pukeutuminen oli ajan hengen mukaista. Kumisaappaat, samat takit läpi vuoden, hatut ja lapaset. Ei se varmaan kauhean rikkaan näköistä ollut.

Siihen aikaan asuimme Tikkurilassa osoitteessa Kielotie 15. Koti oli ruskea puutalo, jossa oli kaksi huonetta ja kaksi eteistä. Taloa ei ole enää olemassa. Jäljellä on vain yksi puu, jonka muistan lapsuudesta.

Sähköä talossa ei ollut, ei ainakaan niin, että olisi ollut saatu lamppuihin valoa. Talo oli puulämmitteinen. Lapset

VÄKIVALLAN HISTORIA

pilkkoivat puita. Meillä oli ulkona kaivo, josta kannettiin vesi sisälle kotiin.

Opettaja Leena asui lähettyvillä Kukkakedon kerrostaloalueella. Punaiset kerrostalot rakennettiin 1970-luvulla ja taitavat yhä olla paikallaan.

Minäkin kävin Kukkakedossa, koska siellä oli jääkenttä. Minulla oli lätkämaila ja kävin kentällä pelaamassa.

SILLOIN 1960- JA 1970-LUVUILLA MUSTALAISET OLIVAT pohjasakkaa, yön kulkijoita. Ei se ollut mitään normaalia elämää. Mustalaiset joivat ja ryyppäsivät ja vetivät tupakkaa, puhuivat lasten kuullen ihan mitä vain.

Maarit-siskoa ei kukaan varsinaisesti kasvattanut. Hän vain kasvoi, ja minä pidin pikkusiskosta huolta siinä sivussa.

En ole puhunut siskoni kanssa monista tässä kirjassa kerrotuista tapahtumista. Suvussamme on paljon asioita, joista on vaiettu. Sukumme sisällä on tapahtunut murhia-kin, mutta niistä en voi enkä halua puhua.

Väkivaltaisuus oli läsnä niin suvussani kuin mustalaisyhteisössä yleensäkin. Mielestäni se kumpusi ympärilläni olleiden ihmisten tasapainottomuudesta. He eivät olleet kouluttautuneita tai mukana työelämässä vaan elivät sitä elämää, joka heille oli annettu.

Suomalainen yhteiskunta jauhoi kyllä, että pitää tehdä sitä ja pitää tehdä tätä, mutta mitään oikeaa mahdollisuutta heillä ei ollut. Se oli näköalatonta elämää.

VERIKOSTO

Isäni ja hänen veljensä Otto ja Arvi tulivat sinänsä toimeen suomalaistenkin kanssa, eivät kaikki olleet aina terriereinä kimpussa, mutta rajanveto oli selkeä. Heidän kanssaan pyörineet suomalaiset olivat viinanjuojia ja huonon elämän eläjiä.

Näin jo lapsena niin paljon raakaa toimintaa ja verisiä tekoja, että kasvoin sisälle väkivaltakulttuuriin. Näin, kuinka mustalaiset puukottivat toisiaan. Siihen aikaan ei niinkään ammuttu, vaan puukotettiin.

Mistä puukotukset johtuivat? Naisista, katkeruudesta, vihasta ja vallanhalusta. Syyt väkivaltaan olivat ihan samoja kuin nykyäänkin. Ajat muuttuvat, mutta ihmisen luonto pysyy samana.

Oli silti yksi asia, jota en ymmärtänyt ollenkaan lapsesta, enkä oikein vielääkään. Se oli mustalaisten hirveä hinku puukotella itseänsä. Isänikin viilteli itseään välillä aika pahasti.

Ymmärrän, jos joku toinen lyö puukolla. Siihen on yleensä jokin syy, hyvä tai huono, mutta syy kuitenkin. Vaan jos viiltää itse, sehän kertoo vain, että vihaa itseään.

Uskoakseni se johtui kulttuurista. Se oli miehisyysjuttu, esitys. Itsensä viiltely oli kovisroolin esittämistä. Rumasti sanoen: suurin osa mustalaismiehistä esittää kovanaamaa.

Minuun jätti silti eniten jälkensä raaka väkivalta, jota sain osakseni vanhemmiltani, lähinnä isältäni.

Aikuisilta ei turvallisuutta herunut, vaan sain pikemminkin kokea, etten ole minkään arvoinen. Halusin isän hyväksyntää, mutta hän oli ailahtelevainen. Hän saattoi

VÄKIVALLAN HISTORIA

yhdessä hetkessä antaa suklaata ja toisessa saada raivo-kohtauksen.

Olin alistettu ja koin itseni hylätyksi, enkä ollut kovin sosiaalinen. Yhdistin hylätyksi tulemisen mielessäni vaa-leisiin hiuksiini ja sinisiin silmiini, jotka erottivat minut muista mustalaislapsista.

Kenties isäni kärsi siitä, etten ollut suvulle mieleinen lapsi. En ollut rääväsuinen enkä polttanut tupakkaa pienes-tä pitäen. Olin hiljainen. Pieni, pelokas poika.

Usein kun tulin kotiin illalla tai yöllä, meteli oli korvia huumaava, kun talossa vedettiin viinaa ja riehuttiin. Isä piti veljiensä kanssa show'ta yllä. Hän johti porukkaa kuin kapellimestari sinfoniaorkesteria. Yksi huusi jotain ja muut lähtivät mukaan.

Välillä joku hakattiin. Väkivallan ilmapiiriä pitivät yllä yleensä isäni ja hänen veljiensä, mutta oli siellä välillä muitakin sankareita mukana. Mustalaisia kuitenkin enimmäkseen.

Kun isä joi viinaa, hän otti kitaran, lauloi ja piti ääntä kuin mielenvikainen. Jos olin lähettyvillä, hän hakkasi tai retuutti.

Monesti hänen siskonsa tai minun äitini olivat paikalla, mutta kukaan ei oikein uskaltanut puuttua. Yleensä kaikki vain olivat hiljaa. Joku saattoi katsoa minua säälivästi.

Isälläni oli tapana pahoinpidellä minua niin, etten saanut lähteä karkuun, vaan minun piti pysyä paikallani.

Isä istui yleensä pöydän päässä. Viina, jota juotiin, oli kirkasta.

VERIKOSTO

Hän oli pukeutunut vanhoihin mustalaisvaatteisiin. Saappaat olivat jalassa ja puku päällä. Hän ja veljensä mekastivat koko yön, ja jossain vaiheessa kuului huuto: "Vartti, tule tänne!"

Pelkäsin niin paljon, että vapisin, ja täytyy sanoa, että monesti virtsasin alleni. Kun en uskaltanut vastustaa huutoa, kävelin keskelle lattiaa, pieni poika alusvaatteisillaan.

"Ala laulaa! Nyt laulat minulle!"

Hän tamppasi saapasjaloillaan tahtia ja hakkasi nyrkilleen pöytään – ja minä lauloin. Kaikki muut vain katsoivat.

Alussa jotkut saattoivat nauraa, mutta yleensä hauskanpito päättyi siihen, kun isä otti minua kurkusta kiinni ja heitti seinään niin, että taulut ja muut tavarat lensivät alas seinältä. Minä makasin maassa, jolloin hän käveli rauhallisesti minun luokseni ja polki tai potki saappailla.

Kerran hän hakkasi minua veitsen tupella tavallistakin kovemmin ja anelin: "Isä rakas, älä hakkaa minua."

Taju oli lähteä ja ajattelin, etten elä enää kauan. Pelkäsin kuolevani. Olin lapsi enkä ehkä pystynyt hahmottamaan, miten se tapahtuisi, mutta tiesin, että niin voi käydä.

"Isä rakas, älä lyö."

Kun siitä selvisin, päätin lopulta, etten ikinä enää anele armoa keneltäkään. En ikinä.

EN TIEDÄ, MIKSI ISÄSTÄNI OLI TULLUT NIIN VÄKIVALTAISEN meitä lapsia ja etenkin minua kohtaan. En tiedä mitään erityisen ihmeellistä asiaa hänen lapsuudestaan.

VÄKIVALLAN HISTORIA

Isäni isä Ranssi kuoli samoihin aikoihin kun minä synnyin, joten en koskaan tavannut häntä. Mitä olen suvultani kuullut, hän ei ollut samanlainen kuin isäni, vaan paljon rauhallisempi ja fiksumpi. Häntä on kuvailtu voimakastahtoiseksi, mutta hyväluontoiseksi ja oikeudenmukaiseksi mieheksi.

Ranssi oli tiukka isä ja piti pojilleen kovaa kuria, antoi keppiäkin, mutta hän ei ollut epäoikeudenmukainen eikä ihannoinut väkivaltaa. Siihen maailmanaikaan 1950-luvulla mustalaisperheen päämiehen pitikin olla tiukka. Ja oli sen ajan suomalaisissakin perheissä kova kuri.

Hän oli silti mustalaismaailman mittareilla sivistynyt mies ja kyläläiset arvostivat häntä, niin mustalaiset kuin suomalaiset. Heillä oli iso perhe. Ranssi piti mummoni Siikrin kanssa huolta lapsista.

Isäni ja hänen veljensä ilmeisesti villiintyivät Ranssin kuoleman jälkeen. He olisivat selvästikin kaivanneet hänen kuriaan.

Isälläni ei ollut mitään asemaa yhteiskunnassa, mutta hänellä oli oma asemansa mustalaisten keskuudessa. Mustalaiset hänen ympärillään pitivät hänestä, ja heille hän osasi olla erittäin hyvä ja asiallinen.

Hän oli pidetty ja palvottu kuolemansa jälkeenkin. Jopa tuhat mustalaista kokoontui hänen hautajaisiinsa.

Oltiin hänelle myös kateellisia, etenkin ulkonäöstä. Hän oli todella kaunis mies ja aina tyylikkäästi laittautunut. No, ainakin silloin kun oli selvin päin. Hän pukeutui viimeisen päälle hienoihin pukuihin ja saapashousuihin.

VERIKOSTO

Rahaa hänellä ei ollut. Hän myi viinaa, jos sitä sattui olemaan myytäväksi asti. En ikinä ymmärtänyt, millä hän oikein eli.

Äitini oli se, joka hankki rahaa perheelle. Hän pystyi myymään vaikka puita. Äidiltä minä varmaan olen rahan-
teon taidon perinyt.

PERHEENI ELI MYYMÄLLÄ VIINAA JA SATTUMANVARAISIA tavaraita. Sosiaalitukia ei ollut, ne tulivat vasta myöhemmin.

Viinanmyyntiin osallistuivat myös lapset. Meillä oli väli-
ovi, josta otettiin ikkuna pois. Näin syntyneestä aukosta myin
viinaa ja otin vastaan rahat. Asiakkaat olivat suomalaisia.

Oven pidimme kiinni, koska pelkäsimme, että ostajat
hyökkäävät päälle ja ryöstävät, kun kerran oli pieni poika
myyjänä.

Jotain meille lapsille oli hyvin opetettu. Tiesin nimittäin
tarkalleen, missä pyssy on ja mistä hakea se, jos jotain tapahtuu.

En ollut kovinkaan vanha, ehkä kahdeksan- tai yhdeksän-
vuotias, kun yritin ampua oven läpi suomalaisen miehen,
joka yritti tunkeutua väkisin taloomme.

Oli talvi ja pimeää. Pihamme oli puiden varjossa, enkä
nähty kenenkään tuloa mutta kuulin, että puisessa rappu-
käytävässä käveltiin.

Avasin sisäoven ja katsoin käytävään välioven ikkunaan
tehdystä reiästä, siitä, joka oli tehty viinan myymistä var-
ten. Käytävässä oli ihan tavallisen näköinen suomalainen
mies, arviolta 35- tai 40-vuotias.

Kymmenet silminnäkiäjät katsoivat kauhistuneena, kun Vartti Isberg ampui miehen Tukholman ydinkeskustassa keskellä kirkasta päivää. Uhri oli "Käppyrä", suomalainen romani, joka oli vastuussa Ruotsin rikoshistorian raaimpiin kuuluneesta veriteosta, neloismurhasta.

Käppyrän uhrin olivat Vartin isä, täti ja kaksi läheistä miestä. Vartti kosti veren verellä.

Vartti Isbergin tarina on ennennäkemätön dokumentti Suomen romaniyhteisön synkästä ja vaietusta puolesta. Siitä, millaiseksi 500 vuotta rotusortoa on muokannut romanikulttuurin.

VARTTI ISBERG on romanijohtaja, joka on kantanut hautaan 17 arkkua. **RAMI MÄKINEN** on palkittu rikostoimittaja ja -kirjailija. **OMOS "OPA" OKOH** on entinen rikollinen ja huume-kauppias, joka on nykyään monipuolinen luovan työn ammattilainen.

